

LAKI ILDIKÓ PHD

b.laki.ildiko@gmail.com
adjunktus (SZTE JGYPK)

Egészséges települések – egészséges lakók

— *Healthy towns – healthy residents* —

ABSTRACT In my summary I intend to provide a survey of the topic of healthy towns with healthy residents. The term healthy town already appeared in the 1930s, naturally with different content and values in comparison to today's notions. The transformation of settlements, their becoming interactive spaces, necessarily triggered socio-spatial processes resulting in healthier urban environments, rejuvenated both spatially and as communities.

In the first part of the study those international models (WHO) are elaborated on which serve as the basis of healthy towns, focusing on goals and means. In the second part the examples of Hungarian healthy towns, the concepts and projects of retirement and liveable communities are listed. The current Hungarian initiatives in this area are rather modest; nevertheless, the already realized projects may generate further ones in the future.

KEYWORDS health, towns and cities, healthy society, sustainable, liveable

DOI 10.14232/belv.2017.2.3

<https://doi.org/10.14232/belv.2017.2.3>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Laki Ildikó (2017): Egészséges települések – egészséges lakók. *Belvedere Meridionale* 29. évf. 2. sz. 54–65. pp

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

Bevezetés

„A város fogalma igen komplex jellegű, és minden ezzel foglalkozó tudományterület, vagy akár gyakorlati alkalmazás szempontjai egymástól igen eltérőek lehetnek. A város olyan település, amelynek valamilyen (*kulturális, ipari, kereskedelmi stb.*) jelentőségénél fogva különleges, törvény szerint meghatározott jogállása van. A településhálózat nagyobb népességű, központi funkciókkal rendelkező, kiemelt közigazgatási jogállású tagja. Saját népességén kívül vonzáskörzetük lakóit is ellátják szolgáltatásaikkal.”¹

Amennyiben a városra, mint településre gondolunk, úgy megismerhetjük a statisztikai városfogalmat, a népességszámhoz kapcsolódó városi jogállást magába foglaló fogalmat, illetve a funkcionális városfogalmát, amely a települést, mint ellátó és szolgáltató szereplőt emeli ki. *„Ez a definíció tehát azt a települést tekinti városnak, amely a területi munkamegosztásban a központi, magasabb szintű, nem hétköznapi funkciókra specializálódott (a megfogalmazás eredetileg Mendöl Tibortól származik). Más megfogalmazásban, a városnak jelentőségtöbblete van, szerepkörei szerint ellátja (közép- és felsőszintű szolgáltatásokkal) a vonzáskörzetébe tartozó települések lakosságát is.”*²

A modernkori, társadalmi és területi kérdésekre irányuló fogalmak már más megközelítést használnak, ahogy ezt a dán Jan Gehl is teszi, aki szerint „a városok olyan találkozóhelyek, ahol az emberek kicserélik gondolataikat, kereskednek, vagy egyszerűen csak kikapcsolódnak és jól érzik magukat. A városi nyilvánosság területei – mint az utcák, a terek és a parkok – a cselekvések színpadai és katalizátorai.”³

Tulajdonképpen bármilyen definíciót is alkalmazunk a város meghatározására, az adatok azt mutatják, hogy a városokban élő népesség részaránya a Földünkön egyre nő. Az urbanizáció üteme pedig országról országra változik.⁴ Minden ország esetében ugyanakkor az is látható, hogy a városok, legfőképpen a nagyvárosok a társadalom lakóhelyeként is kiválasztott célpontjai. Egyfelől a felkínált lehetőségek esetében a város gazdagabb tartalommal bírnak, másfelől az egyéni, individuális életter kiterjedése oldaláról a város sokrétűbb és biztosabb pontot jelentenek a városlakóknak. Ugyanakkor megjelennek a különböző új területi-társadalmi folyamatok, az „új térformák”, melyek tovább alakítják a városi fogalmakat, ezáltal még sokszínűbbé, illetve izgalmasabbá válik a fogalom tartalma, illetve maga a jelenség.

„A hagyományos városi agglomerációt, amely egy központi nagyvárosból és a hozzá csatlakozó, szorosan együttműködő községekből vagy kisvárosokból állt, mindinkább a nagyvárosi régió váltja fel.”⁵

A városok tehát egyfelől zsúfolttá, élehetlenné válnak, másfelől biztosítékot adnak az egyéni életterek megfelelő, hosszútávú működéséhez. A települési milió a területiségen túl az ellátottság kérdését is magával hozza, mely hasonlóan fontos szempont a település élhetőségében, mint az elhelyezkedés, a környezeti feltételek. Ez esetben számos kérdés vetődhet fel az élhetőség tekintetében; vajon mértékben élhetőek a települések, milyen feltételeket képesek kielégíteni az ott élők számára, mit várnak el a városokban élők, mit jelent számukra a város: a korlátlan

1 *Városfogalmak*. Hozzáférés: <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok/varos/varos-fogalmak>. 2017. 05.23.

2 *Városfogalmak*. Hozzáférés: <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok/varos/varos-fogalmak>. 2017. 05.23.

³ GEHL 2014.

⁴ HAGGET 2006.

⁵ ENYEDI 2012.

kihasználhatóságot vagy az élıhetőséget, esetenként a fenntarthatóságot, mire használjuk a várost, tartós vagy ideiglenes helyként szolgál-e a számunkra, illetve az is kérdés, vajon az élıhető városok képesek-e hosszútávon megtartani lakóit.

Ezeket a kérdéseket megválaszolva jutott el a tudományt művelők egy részre a megállapításra, hogy a városok csak abban az esetben lesznek hosszú távon fenntarthatóak, ha élıhetővé tesszük őket. Az „élıhető” meghatározás tehát, egy komplex társadalmi-területi és politikai folyamatot jelent, körüljárja az egyes települések számára az élıhetőség fogalmát, értelmezését, melyhez szorosan kapcsolja és köti az egészség fogalma is. Eszerint egy település, – feltételezzük – akkor válik élıhetővé, ha egészséges társadalmi-területi folyamatok jellemzik, környezeti, munkaerőpiaci és közösségi formációi biztosítják a helyben élők számára az egészséges életmódot.

„Az élı város megteremtése mögötti elvek támogatják a társadalmi fenntarthatóságra irányuló tervezést. Az élı város igyekszik megakadályozni, hogy az emberek zárt közösségekbe húzódjanak, és segíti az összes társadalmi réteg számára hozzáférhető, vonzó település megteremtését.”⁶

„A huszonegyedik század fontos feladata, olyan városok létrehozása, ahol a gazdasági növekedés mellett az egészségi tényezők is maximalizáltak: ennek egyik feltétele, hogy a városi környezetben az egyik elsődleges szempont az egészség és a jólét legyen.”⁷

Az egészség és a jólét megteremtésében a város mellett további aktív szereplők hatékony együttműködésére van szükség. A különféle egészségügyi, szociális és kulturális kezdeményezésekre, az állami, gazdasági és civil szervezetek szövetségére, a helyi társadalom dinamizmusára, beleértve a városi léttel együttjáró dilemmákat, valamint a társadalom felismerését az irányba, hogy a városok nem önmagukban működő gépezetek, hanem társadalmi kölcsönösségen alapuló rendszerek.

Élıhető városok, egészséges városok, fenntartható város

„Az európai városok számára a legfőbb kihívás az, hogy javítaniuk kell lakosságuk egészségét és életminőségét, ugyanakkor legalább részben felelősek azon máshol lakó emberek egészségéért is, akiknek a társadalmi és fizikai környezetét regionálisan és globálisan is befolyásolja a város jelenléte nemcsak most, hanem a jövőben is.”⁸

Élıhető város, egészséges város vagy/és fenntartható város. E három várostípus gyakran szinonim fogalomként értelmeződik a különböző tanulmányokban, pedig valójában minden esetben más-más tartalomról van szó. Az összekötő kapocs talán a közös cél megfogalmazásában van, azaz a városok hosszútávon fenntarthatóak legyenek, melynek alapja az élıhetőség, illetve az egészséges területi és társadalmi folyamatok működése.

„A „fenntarthatóság” fogalmát az ENSZ vezette be a köztudatba a kilencvenes évek elején. A „Fenntartható fejlődés – Sustainable Development” és a hozzá kapcsolódó társadalmi-politikai igény a Rio de Janeiróban 1992-ben létrehozott Agenda 21-ben került megfogalmazásra. A „riói Nyilatkozat a Környezetről és a Fejlődésről” 27 alapelvben fogalmazza meg a világ fenntartható fejlődésének feltételeit. e cél elérése érdekében minden állam köteles a békéért, a fejlődésért és a

⁶ GEHL 2014.

⁷ *Planning Horizons* 2017.

⁸ Hozzáférés: http://www.hahc.hu/az_egeszseges_varosokrol_book1.php 2017.05.30.

környezetvédelemért tevékenykedni, mivel ezek a tényezők egymással szorosan összefüggenek és egymástól elválaszthatatlanok.”⁹

A fenntartható fejlődés ugyanakkor csak akkor lehet sikeres, ha maguk a városok is fenntarthatóak hosszabb távon. A tények azonban azt jelzik a számunkra, hogy fenntarthatóvá tenni egy várost napjainkban nem könnyű feladat. Az emberiség több mint fele városokban él és ez a számadat évente 50-60 millióval növekszik. A növekedés fogyasztást eredményez, mely a környezeti megterhelés mellett társadalmi megterhelést is magával hozza. A fenntarthatóság - amennyiben a városok oldaláról nézzük – kiemelt érdeke a város vezetésének, a várost működtetők körének, mely feladatok e helyben élők városaik iránti elköteleződését, életterük megfelelő kialakítását és közösségi elveik gyakorlását kívánják meg.

A fenntarthatósághoz tehát a területi szintű kezdeményezések elengedhetetlenek. Itt kapcsolódik be az a fogalom, még inkább tevékenység, amely a település egészére hatással van. E tekintetben kiemelten fontos megemlíteni a településfejlesztést, amelynek „fő célja az egyenlőtlenségek csökkentése, különös tekintettel a szegénységre, ám manapság társadalmi kihívások rendkívül széles skálájára alkalmazzák, úgymint – a teljesség igénye nélkül – a gazdasági célú vidékfejlesztés, az iskolai közétkeztetés, a kulturális településfejlesztés, a lakosság bevonása a helyi politika alakításába, a közösségen belüli, tradicionálisan létező ellentétek áthidalására létrehozott problémamegoldó együttműködések, a lakáskörülményeket érintő fejlesztések, a munkaerőprogramok és természetesen maga az egészségfejlesztés.”¹⁰

A fenntarthatóság mellett szorosan meghúzódó és alkalmazott fogalom az élhető város. Az élhetőség tulajdonképpen egy magasabb életminőséget biztosító fenntartható „rendszer”, a város jelenlegi és jövőbeni működésének céljából. Ez a 2000-es évek elején egy teljesen új és valójában fenntartható rendszerben való gondolkodást involvál magába.

Az egészséges városok projekt gondolata az Egészséges Toronto 2000 elnevezésű kanadai szakmai konferencián született, Torontó egészségesebbé tételének céljából. „Az Egészségügyi Világszervezet Európai Régiója harmincnégy egészségügyi szempontból kardinális célt azonosított Európán belül.” Ugyanakkor 1984-ben az Egészségügyi Világszervezet Európai Irodája kidolgozta az Egészséggel kapcsolatos célok brosúráját, amely végül is elindította az egészség kérdésének a körüljárását, az egyes területeken belüli tartalmi elemek átgondolását. 1986-ban Ottawában tartották meg az első nemzetközi egészségfejlesztési konferenciát, amely három fő egészségfejlesztési stratégiát fogalmazott meg: „a politikai döntéshozatali mechanizmusok befolyásolását, a társadalmi egyenlőtlenségek leküzdését és az egyéni potenciális egészség maximumának elérését, valamint összehangolt tevékenységeket a társadalom valamennyi eleme és szektora részvételével, nem kizárólag az egészségügy berkeiből.”¹¹

Az **Egészségügyi Világszervezet (WHO) Európai Egészséges Városok Mozgalmát** 1987-ben indította el, melynek legfőbb célja az volt, hogy az egészségügyön kívüli szektorok – ilyenek volt tekinthető az önkormányzatok és a közösségek köre – bevonásra kerüljenek az egészségfejlesztési folyamatba. „Az Egészséges Városok elsődleges célja, hogy a városok döntéshozóinak napirendjén az egyik legfontosabb helyen szerepeltesse az egészséget, elősegítse átfogó helyi stratégiák kidolgozását az egészség és a fenntartható fejlődés biztosítására az „Egészséget Mindenkinek” (*Health for All*) és az „Egészség 21” (*Health 21*) európai stratégiák célkitűzéseinek alapján.”

⁹ SCHUSTER 2013. Hozzáférés: http://www.kas.de/wf/doc/kas_37181-1522-9-30.pdf?140320155144 2017. 05. 23.

¹⁰ *Egészségfejlesztés a színtereken*. Hozzáférés: <http://regi.oefi.hu/modszertan3.pdf> 2017.05.28.

¹¹ *Egészségfejlesztés a színtereken*. Hozzáférés: <http://regi.oefi.hu/modszertan3.pdf> 2017.05.28.

Ezen elvek legfőbb sajátossága, hogy az egészség fejlesztése nem feltétlen az egészségügy feladata legyen, hanem minden szereplőé, amely/ek a városban jelen vannak és működnek. Emellett kiemelten fontos az is, hogy maguk a lakók, a városban élők is egészségtudatosabbá váljanak, ezáltal növekedjen az életminőségük és esélyegyenlőségük. A különböző társadalmi csoportok közötti esélyegyenlőség kérdése már a kezdetekben, de még inkább az elmúlt néhány évben került igazán górcső alá. „A társadalom elöregedése, a különböző népcsoportok megjelenése, bevándorlása komoly városfejlesztési dilemma elé állítja a városfejlesztéssel, városi folyamatokkal foglalkozókat.”¹² További problémaként jelenik meg az elkényelmesedő társadalom, a fogyasztási kényszer, valamint a dezintegráció elve, melynek társadalmi vonala erőteljesen kihat a területi fejlődés lehetőségeire.

„A fejlett világ társadalmi viszonyaiban beállt lényeges változások új kihívások elé állították az egészségpolitikát. A korábbi korszakokra jellemző kézi munkát felváltotta az ülő munka, a szállítást egyre inkább az autók végzik. A problémákat gyakorta súlyosbítják a nem megfelelő étkezési szokások, a túl zsíros ételek bőséges fogyasztása.”¹³ Ez mind arra sarkallja az egészséggel foglalkozókat, hogy a várost tegyék alkalmassá arra, hogy újszerű ötletekkel lépjen fel a városlakók egészségesebbé válásában, azaz segítség ezt a kényelmes állapotot feloldani. A városok alkalmassá tételében egyik eszköz lehet a gyalogos vagy kerékpáros közlekedés, így a saját mozgásunk mellett a környezeti ártalmak, a levegő minősége, a zöld területek egyaránt megvédhetővé válnak. Az Európai egészségfejlesztési koncepciókban az egészségfejlesztés a városok területfejlesztési elképzeléseiben (belefoglalva vagy különálló formában) jelentős szerepet kap, hiszen a települések mindenkorai törekvései lakóinak megtartása, ennek érdekében a helyi életterek élhetőbbé, fenntarthatóbbá és megtartóvá válnak.

Egészséges városok Magyarországon

A 21. században az egészséges város fogalma talán minden városi rangú település esetében megjelenik. A kérdés az, vajon kinek mit jelent ez a fogalom, milyen képet állít a városvezetés és a város tagjai számára. „Minden városnak megvannak azon jellegzetességei, amelyek használnak vagy ártanak az egészségnek. A jól tervezett városokban az emberek jobban hozzájutnak a munkához, az oktatáshoz, az egészségügyi-, lakás- és egyéb szolgáltatásokhoz.”¹⁴

A hazai városok egészségesebbé válásában sok tényező együtthatása szükséges, nem feltétlen elegendő egy-egy szakmai program elindítása. Ennek ellenére jelentős lépésnek számít az a nemzetközi kezdeményezés, amelyhez Magyarország is csatlakozott az 1980-as években.

„Magyarország az Egészséges Városok program 1987-es elindulása óta aktív résztvevője a WHO kezdeményezésének. Hazánkból Pécs városa az elsők között, alapítóként csatlakozott az európai programhoz, majd röviddel ezt követően létrejött az Egészséges Városok magyarországi hálózata is. Az Egészséges Városok Magyarországi Szövetsége 1992-ben alakult meg, négy év hálózati együttműködést követően, tíz tagvárossal. A szövetségi tagság napjainkban már magas szintű szakmai, várospolitikai és csekély anyagi elkötelezettséget jelent a tagok részére.”¹⁵

¹² TAKANO 2014.

¹³ GEHL 2014.

¹⁴ *Planning Horizons* 2017.

¹⁵ A WHO Európai Egészséges Városok Program VI. ciklusa (2014–2018). Hozzáférés: http://www.hahc.hu/az_egeszeseges_varosokrol_hatodik_ciklus.php 2017.05.30.

A települések mindegyike úgy gondolta egy olyan kezdeményezésnek a tagjai lehetnek, mely hosszútávon a települést élhetővé mellett fenntarthatóvá is teszi, tehát ez az egészséges városi cím a városok aktivitását segítheti elő. Törekvéseikben láthatóan azok a közös projektek, programok szerepelnek, amelyekkel a város természeti és épített örökségére építve, régi és új beruházásokat újraélesztve vagy létrehozva elindít egy folyamatot a városfejlesztés vagy fejlődés érdekében.

Magyarország az egészséges városok projekt kezdeményezéshez tehát 1987-ben Pécs városával csatlakozott. A közel 30 év alatt a kezdeti 10 tagvároson túl további városok is beléptek a városok sorába. A későbbiekben csatlakozott települések elsősorban az elveket vállalták, amellyel e városok büszke tulajdonosai közé ékelődtek. Jelenleg (2017-ben) az Egészséges Városok Magyar Nyelvű Szövetsége 21 települést foglal magába.

E G É S Z S É G E S V Á R O S O K M A G Y A R N Y E L V Ű S Z Ö V E T S É G E

Baja	Sopron
Békéscsaba	Székesfehérvár
Erdőszentgyörgy	Szentendre
Győr	Szigetszentmiklós
Gyula	Szolnok
Hódmezővásárhely	Szombathely
Kaposvár	Tatabánya
Mosonmagyaróvár	Zalaegerszeg
Nagykanizsa	Zalakaros
Nyírbátor	Zalaszentgrót
Pécs	

Készítette: Laki Ildikó, 2017 ❖ Forrás: <http://www.hahc.hu/tagvarosaink.php>

A városok mindegyikében fontos tényező az a város politika, városi stratégia, amelyben a döntéshozók a települések ideális, egészséges társadalmi, környezeti és intézményi működési feltételeit biztosítják.

Az egészséges városok program azt is hangsúlyozza, hogy maga a folyamat, amelynek során megteremtik ezeket a feltételeket, fontosabb egy egészséges város számára, mint bármely objektív egészségügyi mérőszám.¹⁶

A városok mindegyike nemcsak élettérként, hanem közösségi színtérként is aktívan működik. „E színterek egy része formális, azaz valamilyen mesterségesen létrehozott szervezethez kötődik – például iskola, munkahely, hadsereg, börtön stb., a színterek másik része nem formális szervezeti tagságon alapul – spontán ki - alakult közösségekhez, esetleg szituatív csoportosulásokhoz kapcsolható. Előbbire példa lehet egy lakóhelyi közösség (a mi utcánk, a mi lépcsőházunk, a mi falunk stb.), az utóbbira egy diszko, egy rendezvény résztvevőinek köre.”¹⁷

„A közösségi színterek több szempontból is szereplői az egészségi állapotot alakító folyamatnak. A közösségi színtereken számos sajátos, ún. hétköznapi normaképződés valósul meg. A kialakult normák a közösség, a csoport számára értelmezési keretét adják a színtéren kívülről érkező hatásoknak.”¹⁸

¹⁶ Egészségfejlesztés a színtereken. Hozzáférés: <http://regi.oeffi.hu/modszertan3.pdf> 2017.05.30.

¹⁷ FÜZESI-TISZTYÁN 2004.

¹⁸ FÜZESI – TISZTYÁN 2004

Ennél a pontnál joggal vetődhet fel az a kérdés, vajon az egészséges város és a közösségi szintér miként is kapcsolódik össze ebben a tanulmányban. Az egészség, az egészséges életmód és a települések fejlesztésének főbb irányvonalai szigorúan együtt kezelendők. A különböző tudományterületet művelők mind másképp gondolják. Az építészek a terek kihasználására, a környezetvédők az egészséges légtér megvalósulására, a kereskedelmi területet képviselők a fogyasztói igények kielégítésének maximalizálására, az oktatás és képzés képviselői pedig az iskolai lehetőségek biztosításában látják a település egészséges megvalósulását. A településen élők igényei azonban túlmennek mindezeneken, hiszen a jóllét, a közérzet, illetve a közösségi – vissza-kapcsolva a közösségi szinterek kérdéséhez – formációk hasonlóan kiemelt szerepet töltenek be az egészséges város kialakulásának feltételrendszerében.

Éppen ezért további elemzést és értékelést, de még inkább tovább gondolást igényel az egészséges város fogalma, azokat a társadalmi elvárásokat sem hagyva figyelmen kívül, melyek a társadalom, különösen a város lakó társadalom oldaláról jelennek meg.

A városodási és városiasodási folyamatok előtérbe helyeztek egy új életformát, ezt neveztük úgy, hogy városi lét. A városok formálódásával a városi ember igényei kibővültek, de többnyire átalakultak, alkalmazkodva a városok lakóinak elvárásaihoz (lásd Schütz Idegen című munkáját, mely a fenomenológiai szociológia egyik kiváló alkotása). A városok túlszűfoltta válásával, az lakóterületek benépesítésével, az ipari és mezőgazdasági területek egyre nagyobb térhódításával, a szolgáltatási tevékenységek egyre aktívabbá tételével, az ún. intelligens városok megjelenésével a városok lassan élhetetlenekké váltak. A terek beépültek, a közössége formálisakká váltak, a társadalom egyre inkább a mesterséges városi funkciók használóivá váltak. Ebben a helyzetben lépett be az egészséges városok kialakításának elve, az egészséges életter kialakítására irányuló szakpolitikák, valamint civil és gazdasági törekvések megjelenése.

A magyarországi egészséges városok olyan települések, amelyek természeti, környezeti, illetve a települési értékekben képesek hosszútávon élhetővé, fenntarthatóvá tenni magukat, annak érdekében, hogy a lakóik is jól érezzék magukat.

Öt fő pont jelzi a WHO Egészséges Városok program tagsági feltételeit, ez a nemzeti há-
lózatban, valamint az azt követő szövetség tagjai között is az indulástól fontos szerepet játszik. Az egészséges várossá válásban elengedhetetlen szerepe van a multiszektoralitásnak, az egyenlő esélyek biztosításának – a szegénység és a társadalmi egyenlőtlenség megszüntetésének, a közösségi szemléletnek, ez esetben a közösségek döntések részvételében történő szerepvállalásának, a városi döntéshozók egészség iránti elköteleződésének, továbbá a fenntartható fejlődésnek, ez utóbbi tartalom a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács megfogalmazásában azt jelenti, hogy a ember boldog és értelmes életvitelének előmozdításában és a közjó kiteljesítésében nyilvánul meg. Természetesen mindezt úgy valósítja meg, hogy a saját jólétét megteremtő generáció nem éli fel, nem meríti ki az erőforrásait, hanem megőrzi és bővíti a következő generáció számára. A nemzedékek anyagi, szellemi és lelki jólétének elősegítéséhez a humán, a társadalmi, a gazdasági és a természeti erőforrások szükségesegek.

„Városépítészeti szempontból a társadalmi-gazdasági kritériumok és a környezeti jellegű mutatók szerepe *kiegyensúlyozott mértékben fontos*. A klímaváltozás, a városi hősziget problémáinak kezelése összefüggő zöldfelületekkel és a városi infrastruktúrák megfelelő szervezésével ugyanúgy feladata a várostervezésnek, mint a vízkezelés, a hulladékgyűjtés és az újrahasznosítás vizuálisan kedvező beépítése a városi környezetbe.”¹⁹

19 *Fenntartható és élhető város rangsorok*. Hozzáférés: <http://epiteszforum.hu/fenntarthato-es-elheto-varos-rangsorok> 2017.05.30.

A magyarországi egészséges városok bemutatása az adatokon keresztül

„A települések, köztük a városok lakosságának egészségét nagymértékben befolyásolják a lakó-és munkakörülmények, fizikai és társadalmi-gazdasági környezetük és az egészségügyi ellátórendszerek minősége, illetve ez utóbbinak hozzáférhetősége.”²⁰

Az Egészséges Városok Magyarországi Szövetségé jelenlegi városainak mindegyike más értékkel került a tagok közé. Egyfelől mindannyian erőteljes törekvést mutattak az öt meghatározott (korábban leírt) kritérium teljesítésének megvalósítására, másfelől olyan újszerű kezdeményezésekre tettek kísérletet, melyek tovább építhették, építhetik ezt a városimázst, városképet. A városok fejlődési vonalának és a város iránti érdeklődésnek egyik mérőszáma lehet a lakosságszám arány változása, ha ez emelkedő tendenciát mutat, úgy az adott város megtartó erejét, a városok (az adott település) iránti érdeklődést láthatjuk, amennyiben ez a számadat csökken, úgy két gondolat vetődhet fel, az egyik a városkörnyéki települések vonzóbb jelensége, illetve a város életterében bekövetkező változások (sokféle) ténye. Itt az a kérdés merül fel, milyen tényezők miatt történik mindez, milyen változók bontották meg az egészséges városi lét közösségi elemeit. Az alábbi táblázatban látható az egészséges városok lélekszámának változása az elmúlt 25 évben. A 20 magyar és egy határon túli városból hat város esetében láthatunk lakosság szám emelkedést, melyből négy település a nyugati határvonalon vagy határvonal mentén, két település pedig Budapest agglomerációjában található. Kiemelkedő számaránynövekedést Sopronban, Szentendrén és a helyi lakosság által is határozottan egészséges, jól élhető településen Szigetszentmiklóson tapasztalhatunk. Az itt élő lakosok által megfogalmazottak a korábban leírt komplex mutatókat foglalják magukba, azaz a fejlesztéseken túl, a természeti környezeti hatások mellett, erőteljes a helyi közösségek aktivitása, valamint a városi mechanizmusok működése. Intézményi, szolgáltatási és egyéb – az egészségessé váláshoz szükséges – körülmények teljesskörűségről biztosítják az itt élőket.

Azonban kérdések sorát indíthatja el az a tény, hogy egyes városok esetében magas számarányú lakosság szám arány csökkenésről, elvándorlásról van szó. Vajon az egészséges városok esetében mi hiányzik a városi létteréből, amely az elvándorlást előidézte vagy csak arról van szó, hogy a települések között van valamiféle áttrendeződés, esetenként a városok körül létrejött vonzáskörzetekbe szívesebben élnek az emberek. Az is kérdés, valóban egészségesek-e ezek a városok?

Egészséges városok lakosság számának változása 1990 és 2016 között

TELEPÜLÉS	LAKOSSÁGSZÁM (FŐ) 1990	LAKOSSÁGSZÁM (FŐ) 2016
Baja	38 686	35 411
Békéscsaba	67 609	60 126
Erdőszentgyörgy (Románia)		(2011) 5166
Győr	129 338	129 568
Gyula	34 331	30 318
Hódmezővásárhely	51 180	44 401
Kaposvár	71 788	63 186
Mosonmagyaróvár	30 079	32 856
Nagykanizsa	54 052	47 683
Nyírbátor	13 849	12 146

²⁰ Egészségfejlesztés a szintereken. Hozzáférés: <http://regi.oefi.hu/modszertan3.pdf> 2017.05.30

Pécs	170 039	145 347
Sopron	55 083	61 887
Székesfehérvár	108 958	98 207
Szentendre	19 351	25 802
Szigetszentmiklós	19 372	36 330
Szolnok	78 328	72 333
Szombathely	85 617	77 973
Tatabánya	74 277	66 362
Zalaegerszeg	62 212	58 829
Zalakaros	1041	1939
Zalaszentgrót	8258	6448

Készítette: Laki Ildikó, 2017.²¹

A magyarországi egészséges városok esetében is elmondható, hogy egy integrált szemléletet jelent az egészséges város fogalma. Az egészség nem választható el a környezeti, társadalmi, gazdasági és esetenként a politikai szintértől. A jelenkor pedig egyre dominánsabban helyezi előtérbe a foglalkoztatottságot és a jólétet. A jelen városok esetében is egyértelműen állítható (bár a jelen tanulmányban erre a szerző nem tér ki), hogy a városok komplexitása jelenti vagy jelentheti az egészséges életkörülmények és feltételek alapját, mely a település megtartó erejét erőteljesen meghatározza.

A hazai városok egészségesebbé válásában fontos tényező lehet a „népesség egészségi állapotának javulása”²², valamint azok a városi szakpolitikák, melyek a települést és lakosságát együttesen kívánják egészségesebbé tenni, a megfelelő intézményi ellátottság függvényében.

Összegzés

Mivel is rendelkeznek az egészséges városok?

Életminőséggel, helyi társadalommal, jól működő városi mechanizmusokkal, területi dimenziókkal, egészségpolitikai irányelvekkel és jó gyakorlatokkal. A 21. században a városok folyamatos változásnak vannak kitéve, mely változások természetesen aktívan hatnak az egészségre, az életminőségre és a társadalom jólétére. Különböző elvek mentén jól követhető, mely esetben mondhatjuk, hogy egészségesek városaink.

Az *életminőség elve* a települési jólét-et foglalja magában, elsősorban ezt esetben arról van szó, hogy a településeken élők szubjektív életminőségét maga a település jellege, funkciói. Általános értelmében az életminőség azt jelenti, hogy „az egyén (vagy népesség, népességcsoport) „jól-lét”- érzésének fokmérőre, a különböző, számukra fontos testi és lelki aspektusok mentén - figyelembe véve az életminőség objektív és szubjektív vetületeit is.”²³

²¹ *Városi adatok. Helyiségnévtár 2016.* Hozzáférés: http://www.ksh.hu/apps/hntr.main?p_lang=HU 2017.05.30.

²² UZZOLI 2017.

²³ Életminőség fogalom (quality of life). Hozzáférés: [https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/%C3%89letmin%C5%91s%C3%A9g_\(Quality_of_life\)](https://fogalomtar.aeek.hu/index.php/%C3%89letmin%C5%91s%C3%A9g_(Quality_of_life)) 2017.06.10.

A *helyi társadalom*, a helyben élők és a helyben élőknek vallók társadalmát foglalja magába. Egészséges települést csak abban az esetben tudunk felépíteni, ha a helyben élők közössége a települést fontosnak, érdemesnek tartja arra, hogy hosszútávon befektessen, élhetővé tegye.

Az egészséges városok jól működő *városi mechanizmusokkal* rendelkeznek, ezek a jól működő rendszerek a különböző szektorokat, területeket egyaránt felölelik, egymás nélkül gyenge pontokat képesek alkotni. Az egészséges városokban szerepe van a civileknek, a gazdasági szereplőknek – egyenként vagy szervezetként, az állami szervezeteknek, a településen élők közösségeknél és az egyházi szereplőknek. Az egészséges városokban van bizalom, norma és érték, erkölcs és társadalmi szolidaritás.

A területi dimenziók jelentősége hasonlóan fontos szempont, mint az előbbieken felsoroltak. A települések önálló entitások, sajátos jelleggel, tulajdonsággal rendelkeznek, az egészséges jelzőnek más értelmet adva, azaz mindenki számára akár mást is jelenthet az egészséges élet megteremtésének kérdése.

És végül az *egészséges városok rendelkeznek koncepciókkal*, elképzelésekkel, egészségpolitikai irányelvekkel. Komoly elképzeléseik vannak arról, vajon miként tudják a helyben élőket megtartani, milyen életminőségre irányuló újszerű fejlesztéseket tudnak a településen bevezetni, milyen elvek mentén tehetik aktívabbá a városi mechanizmusait és milyen jó gyakorlatokat tudnak felmutatni, mely más települések számára esetenként mintaként szolgálhat.

Végül is milyen is az egészséges település ahol az ember jól érzi magát, nem lesz beteg sem lelki, sem fizikális értelemben. Tiszta a környezet, tiszta a levegő és tiszta a talaj. A helyi közösség egymást és a környezetét óvja védi, állandóan fejleszt és „beruház”, befekteti társadalmi és gazdasági tőkét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ASHTON, JOHN (1992): *Healthy cities*. Philadelphia, Milton Keynes – Open University Press
- Egészséges városok. Miért fontos a tervezés az egészséges városi jövőért?* Planning Horizons 3. Egészséges városok. Hozzáférés: https://varostervezok.files.wordpress.com/2017/04/ph_no_3_hun_egc3a9szsc3a9ges_vc3a1rosok-compressed.pdf 2017.
- Egészségfejlesztés a színtereken*. Hozzáférés: <http://regi.oefi.hu/modszertan3.pdf> 2017.05.28.,30.
- ENYEDI GYÖRGY (2012): *Városi világ*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Fenntartható és élhető város rangsorok*. Hozzáférés: <http://epiteszforum.hu/fenntarthato-es-elheto-varos-rangsorok> 2017.05.30.
- A fenntartható fejlődés és az egészség: fogalmak, alapelvek és cselekvési lehetőségek az európai városok számára*. Hozzáférés: http://www.hahc.hu/az_egeszseges_varosokrol_book1.php 2017.05.28.
- Fenntartható és élhető város rangsorok*. Hozzáférés: <http://epiteszforum.hu/fenntarthato-es-elheto-varos-rangsorok> 2017.05.30.
- FÜZESI ZSUZSANNA – TISZTÁN LÁSZLÓ: *Egészségfejlesztés és közösség*. Fejlesztés a színtereken. Budapest, Országos Fejlesztési Intézet. Hozzáférés: <http://mek.oszk.hu/08100/08109/08109.pdf> 2017.05.30.
- GEHL, JAN (2014): *Élhető városok*. TERC, Budapest.
- HAGGET, PETER (2006): *Geográfia globális szintézis*. Budapest, Typotex. (a szerző által felvázoltak nyomán)
- SCHUSTER, WOLFGANG (2013): *Fenntartható városok – a jövő életterei*. Konrad-Adenauer-Stiftung e.V. Hozzáférhető: http://www.kas.de/wf/doc/kas_37181-1522-9-30.pdf?140320155144 2017.05.28.
- TAKANO, TAKEHITO (2014): *Healthy Cities & Urban Policy Research*. London – New York, Routledge
- UZZOLI ANNAMÁRIA (2017): *Egészségyenlőtlenségek és hozzáférés – esettanulmány a magyarországi keringési halálózásokról*. In Torgyik Judit (szerk.): *Válogatott tanulmányok a társadalomtudományok köréből*. Komárno, International Institute s.r.o. 201–209.

Városfogalmak. Hozzáférés: <http://www.terport.hu/telepulesek/telepulestipusok/varos/varos-fogalmak> 2017.05.28.

Városi adatok. Helységnévtár 2016. Hozzáférés: http://www.ksh.hu/apps/hntr.main?p_lang=HU

A WHO Európai Egészséges Városok Program VI. Ciklusa (2014–2018). **Hozzáférés:** http://www.hahc.hu/az_egeszseges_varosokrol_hatodik_ciklus.php **2017.05.30.**

A VI. ciklus céljai és prioritásai. Hozzáférés: http://www.hahc.hu/az_egeszseges_varosokrol_hatodik_ciklus.php 2017.06.10.

MELLÉKLET

A VI. ciklus céljai és prioritásai

Az Európai Egészséges Városok Program VI. ciklusának (2014–2018) átfogó célkitűzései és prioritási területei megegyeznek az Egészség 2020 stratégiában meghatározott célokkal.

ÁTFOGÓ CÉLKITŰZÉSEK			
Az egészségben jelentkező esélyegyenlőtlenségek leküzdése		Városi vezetés és részvételen alapuló kormányzás az egészség érdekében	
Témák			
Egészségfejlesztés az egész életen át, képességfejlesztés	Népegészségügyi prioritások kezelése	Az emberközpontú egészségi rendszerek és a népegészségügyi kapacitás megerősítése	Rugalmas közösségek és támogató környezetek kialakítása
Prioritások			
Egészséges életkezdés Egészséges időszedés Hátrányos helyzetű csoportok Egészség-műveltség	Fizikai aktivitás Táplálkozás és túlsúly Alkoholfogyasztás Dohányzás Mentális jólét	Egészségügyi és szociális ellátó rendszerek Népegészségügyi kapacitás	Közösségi rugalmasság Egészséges szinterek Egészséges várostervezés Egészséges közlekedés Klímaváltozás Lakhatás és regeneráció

Forrás: http://www.hahc.hu/az_egeszseges_varosokrol_hatodik_ciklus.php

VÁLOGATÁS AZ EGÉSZSÉGES VÁROSOK KÖRÉBŐL

Baja

Pécs

Laki, 2016

Laki, 2015